

■
ERTAN ENGİN
1980 SONRASI TÜRK HİKÂYESİNDE TASAVVUF

Palet Yayınları, Konya 2015.

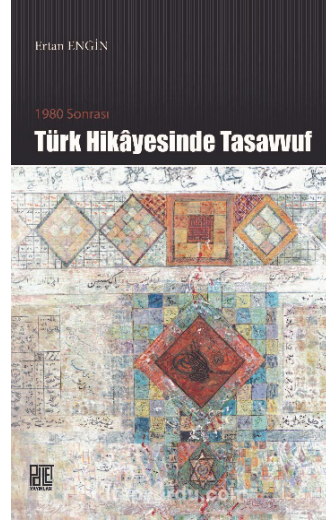
Doktora Öğrencisi

OĞUZ ÇETİN

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

orcid.org/0000-0001-9623-7819

bilgi@oguzcetin.com

Terminolojisi, ezoterizmi ve zengin fikri yapısıyla tasavvuf, Türk toplumunun yüzlerce yıl hem sanatta hem de hayatta beslendiği en önemli kaynaklardan biridir(s.159).

Hikâyeler içerisinde tasvir edilen duyguların, gerçek hayattaki insanın gerek yaşamının gerekse düşündüklerinin bir yansıması kabul edilmektedir. Yazın türü olarak roman vb. uzun içerikli diğer edebi türlerden ayrılan hikâye, daha az kelime ile anlatılmak istenene işaret etmektedir. Hikâye yazarları, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde içinde buldukları kültürel, örfî, dini vb. birçok etkenden beslenmektedirler. Yazar tarafından, hikâyelerde zaman ve mekânla kurgulanan bu hayatın temel öğeleri, kimi zaman gerçekçi kimi zaman ise tamamen hayali olabilmektedir. Kendine özgü biçimsel özellikler içerisinde kaleme alınan hikâyeler, yazarın anlattığı hikâyenin de sınırlarını oluşturmaktadır.

Hikâye yazarının kurguladığı öykü içerisinde din, kimi zaman asli bir unsur kimi zaman ise sadece bir dekor niteliği taşımaktadır. Ertan Engin'in kitabında üzerinde durduğu konu, hikâyeler içerisindeki tasavvufî öğelerdir. Tasavvuf konusunda genel bir girişle başlayan eserin devamında, hikâyeler bağlamında öne çıkan melâmet, kerâmet, vahdet-i vücud, nefis, makam, hal, zühd gibi kavramlara kısa açıklamalar getirilmektedir. Eserde, 1980 öncesi Necip Fazıl, Semiha Ayverdi, Nurettin Topçu gibi hikâye yazarlarına değinilmesinin ardından 80 sonrası hikâyelere geçiş yapılmaktadır.

Yazar, eserini sınırlandırdığı 80 sonrası hikâyelerin içerisindeki din olgusunun şekillenmesindeki siyasi ve toplumsal dinamiklere vurgu yapmakta, ancak -muhtemelen kendi alanının dışına çıkmamak için- bu etkenleri yüzeysel tarzda ele almaktadır. Hikâyeler içerisindeki tasavvufî konular beş temel başlıkta değerlendirilmektedir. “Definelere Malik Virane: Meczip”, “Hakikat Yolcusuna Hatırlatılan Kavramlar”, “Nadimlik ve Taliplik Durakları Yahut Eşiktekiler”, “Arayışın Esrarı, Çileleri ve Bulanlar”.

Ruhsal bir çözümleme ile ortaya çıkarılan bu başlıklar, hikâye içerisindeki kahramanların ruh hallerine göre tasnif edilmektedir. İlk bölümdeki “Definelere Malik Virane: Meczip”, adından da anlaşıldığı gibi meczip karaktere sahip kişilerin işlendiği hikâyeler tahlil edilmektedir. “Hakikat

Yolcusuna Hatırlatılan Kavramlar” başlıklı ikinci bölümde, hikâyedeki karakterler yaşadıkları hayata ilişkin dini referansları, iç konuşmalarına taşımaktadırlar. Bunu yaparken gördüklerini ya da yaşadıklarını dini çerçevede değerlendirmektedirler. Sonraki bölümde karakterler, fark ettikleri bu tecrübeleri fiile ve bir iç hesaplaşmaya dönüştürerek hayatlarına yön veren bir tarzda yorumlamaktadırlar. Son bölüm ve tasavvufi kavramların daha çok ortaya çıktığı başlık ise “Arayışın Esrarı, Çileleri ve Bulanlar”dır. Bu bölümde hayatını, dini bir referansla yön verme gayretindeki karakterlerin yaşadığı zorluklar ve dini tecrübeler öne çıkmaktadır. Cihan Aktaş, Mustafa Kutlu, Rasim Özdenören, Sadık Yalsızuçanlar gibi hikâye yazarlarının yer aldığı bu beş bölümde kitabın içeriği, karakterlerin ruhsal durumlarına göre diyalog ve iç konuşmalardan alıntılarla örüntülenmektedir.

Kitabın geneline baktığımız zaman hikayelerde metafiziksel, varoluşsal tecrübe ve yaşantıların, tasavvuf başlığı adı altında değerlendirildiğini görmekteyiz. İşlenen hikayelerin geneline bakıldığında tasavvuf ana temasının ve terminolojisinin bulunduğu hikâye sayısının az olduğu söylenebilir. Ertan Engin eserinde, tasavvufi motifin sınırlı olduğu hikâyelerde aldığı örnekleri tasavvuf zaviyesinden yorumlamaktadır. Eserdeki hikâyelerde ölüm tecrübesinin, incelenen hikâyelerin çoğunda öne çıktığı görülmektedir.

Konunun işleniş şekline bakıldığında kavramsal bir kurgudan çok hikâye içerisindeki karakterlerin psikolojik durumlarının tahlil edildiği görülmektedir. Bundan dolayı bazı hikâyeler ve yazarlar birkaç başlıkta tekrar karşımıza çıkabilmektedir. Hikâye yazarının kendi zaviyesinden işlediği, genelde dine özelde ise tasavvufa ilişkin bakışıyla yorumlanan hikâyeleri sınıflandırmak hayli güçtür. Hikâye türü, sanatsal edebi bir tür olarak değerlendirildiğinde tasnifi öznel nitelikler taşımaktadır. Bu tasnifin, tasavvufi kavramlardan ziyade kahramanın dini öğelere karşı kendini konumlandığı mesafeye alakalı olduğu söylenebilir.

Hayatı yorumlamada yararlanılan dini referansların bir hikâye içinde nasıl işlenebileceğini merak eden okurlar için yol gösterecek nitelikteki eserde; dinin, sosyolojik ve iktisadi etkileşimlerinden çok insan psikolojisi içerisindeki konumlanmasını görebilmekteyiz. Yazar literatüre tasavvufun sanatla olan ilişkisini irdeleyen çalışmasıyla katkıda bulunmaktadır.